

© KAROLY EFENBERGER

Stef Bos & Jan Swerts

‘Muziek is niet meer dan

● Bij het themaliëd van Jan Swerts voor ‘Syrië 1212’ hoort een doek van Stijn Felix: Stef Bos op de operatietafel, klaar voor aftapping van zijn zwarte gal.

O p weg naar Hoom, een vredige nederzetting in de linkerkes van de muil die het Nederlandse IJsselmeer is, zegt Jan Swerts (36): “Tijdens mijn studententijd in Leuven heb ik maniakaal naar Stef Bos geluisterd. Ik was erdoor bezeten. Stef Bos, Wim Mertens en Iron Maiden, dat waren mijn helden. Hij heeft helemaal dat imago niet, maar ik vind Stef Bos heel erg rock-'n-roll. Ongelooflijk veel liedjes gaan over zuipen en over de vrouwen. En wat mij nog het meeste intrigeert, is dat hij overduidelijk met de melancholie worstelt. Met het gevoel altijd onderweg te zijn naar nergens, behalve op het einde naar de dood.”

Glijdend door tijd en polders praat Jan Swerts met evenveel bezigheid over poker als over kerkhoven of eindtermen – aan de Katholieke Hogeschool Limburg doceert hij Nederlands, geschiedenis en politieke actua. Tussen avondrood en dageraad speelt hij piano.

Op *Anatomie van de melancholie*, zijn net verschenen tweede plaat, prijkt een lied dat aan Stef Bos (52) is opgedragen. Het heet ‘De doden die nog levend zijn’, en het snijdt diep. Als themasong bij de benefietactie ‘Syrië 1212’ domineert het momenteel alle radio- en tv-zenders. Klapproos op de oorlogsgruwel.

Bij het lied hoort een schilderij van Gentenaar Stijn Felix. Stef Bos languit op een operatietafel, klaar voor aftapping van zijn zwarte gal. Wanneer Swerts in de coulissen van schouwburg Het Park in Hoom het schilderij overhandigt, zegt Bos: “Jouw concept rond weemoed is heel herkenbaar. Het houdt mij ook fel bezig.”

Het is woensdagavond 10 april en Stef Bos heeft net de première van *In die donker* afgerond. Samen met de blinde Zuid-Afrikaanse pianiste Ster draait hij het licht uit, om publiek en maker in één wereld onder te dompelen. De komende weken trekt *In die donker* langs de Vlaamse culturele centra (gisteren was Bos ook centrale gast op Nekka Nacht) van Leopoldsborg tot Bellegem.

Wat volgt, is een poging tot heropbouw van een plotse magie waarover Stef Bos finaal zal zeggen, de ogen fonkelend: “Zo’n interview heb ik nog nooit meegemaakt.”

Eerst is het Jan Swerts die zegt: “Al heel lang ben ik geobsedeerd door het gevoel van nostalgie, van weemoed, van melancholie. En in mijn studententijd heb ik heel, heel veel weerklank gevonden in jouw muziek. Uit dankbaarheid heb ik nu ‘De doden die nog levend zijn’ gecomponeerd. Maar als ik tijdens optredens of interviews vertel dat het lied door jou is geïnspireerd, schrikken de meeste mensen. ‘Papa’ zal jou altijd blijven achtervolgen.”

Stef Bos lacht, plooit zachtjes de armen om het hoofd en zegt: “Nou ja, achtervolgen... Maar ik snap wat je bedoelt, ook al heersen er in Nederland, België en Zuid-Afrika totaal verschillende beelden over mij. Vroeger dacht ik er anders over, maar door naar Zuid-Afrika te verhuizen heb ik geleerd mijn imago niet langer te bevesten. Bram Vermeulen heeft mij ooit de goede raad gegeven: probeer nooit je beste te doen om je imago te veranderen, je moet gewoon je weig zijn.”

Swerts: “Maar klopt mijn beeld van jou als melancholicus?”

Bos: “Jazeker. Ongeveer een jaar geleden ben ik de Duitse Romantiek ingedoken, en al snel kwam ik die beroemde zin van

Mensen brengen een plaat uit omdat ze denken dat ze iets kunnen veranderen. Maar tegelijk vind ik opgaan in het niets zo’n mooi idee
Jan Swerts

Novalis tegen: ‘Waar geen goden zijn, hersenen spoken.’ Zo mooi. Goethe, Schiele: ze fascineren mij enorm. Juist omdat zij voorbij de dood durfden te denken.

“Weemoed overlaadt je met het vernietigende gevoel dat je als mier in een overweldigende kosmos staat, maar het leuke is dat wanneer je ouder wordt en dus dichterbij het einde komt, je ook steeds lichter wordt. Ondanks de zwaarte van het parcours.”

Swerts: “In ‘Jardin du Luxembourg’ zing je: ‘De beste gaan het eerste, wij zijn het schuim dat overblijft.’ Die regel is me altijd bijgebleven. Net als een zin uit ‘Schevingen’: ‘Dat wat nooit gebeurd is, gaat ook niet voorbij.’ Knal erop. Hoe komt het dat je zo jong doordrongen bent geweest van de vergankelijkheid, van de finaliteit van alles?”

Bos: “God, het gebeurt zelden dat iemand mij dwingt om mezelf zo te analyseren... (*denk na*) Ik heb het heel vroeg gevoeld, hoor. Als ik verliefd was op een meisje, werd ik er al weemoedig van dat het zo eindig nog voor het begonnen was. Dan zag ik een meisje op de atletiekbaan lopen, ging ik naar huis om erover te schrijven en begon ik me allerlei dingen in te beelden. Weemoedig om het afscheid van iets wat er nog helemaal niet was.

“Pas op mijn veertigste heb ik ontdekt wat de essentie van de liefde is: dat je van iemand houdt terwijl je weet dat je die ooit zult

verliezen. Of een van de twee sterft eerst, of je gaat uit elkaar. Maar er desondanks samen voor gaan, daarin zit de ultieme overgave. En als je kinderen krijgt, wordt het alleen maar intenser.

“Ik voel de vergankelijkheid nu zelfs als ik naar mijn zoonnetje kijk, wanneer hij solitair met zijn vikingschepen aan het spelen is. Dan komt alles terug. Hoe ik vroeger met mijn riddertjes speelde, me een hele wereld verbeeldde en tegelijk voelde dat die wereld ooit zou verdwijnen. Maar ja, waar komt dat gevoel vandaan?”

“Die horde, van het besef van de onvermijdelijkheid van de dood, moet je vroeg genoeg nemen om het leven optimistisch tegemoet te kunnen. Je moet de dood recht in de ogen durven te kijken. Wat de Grieken al zeiden: je moet jong leren om oud te worden. Ik was ooit met een meisje dat het niet durfde, dat zelfs niet over de dood wou praten. Tja, lang heeft het niet geduurd tussen ons.”

Swerts: “Ben je intussen, door het vele reizen, rustiger geworden? Heeft de nomadische zelfexploratie, als ik het zo mag noemen, iets opgebracht?”

Bos: “Zoals de floatingtheorie in de psychoanalyse? Stop een claustrofobisch persoon 48 uur in een lift en het gaat vanzelf voorbij? (*lacht*)”

“We leven in tijden waarin alles altijd cool moet zijn en waarin alles bijgevoel oppervlakkig wordt. Ik ben er steeds meer van overtuigd dat je de diepte van het leven moet durven te peilen, dat je naar een zekere intensiteit moet zoeken. Je moet natuurlijk eerst een hele ontwikkeling door, maar je komt wel steeds dichterbij jezelf. Zoals Raymond van het Groenewoud mij altijd zei: ‘Je moet je eigen stem zoeken, jongen.’”

(*plots*) “Hé, misschien is het dat ook wel. Op mijn achttiende liep ik stage bij verpleegsters in Rotterdam. Nachtenlang heb ik demente bejaarden geholpen. Mensen die zich in de laatste fase van hun leven bevonden en die ik op heel verschillende manieren heb zien vertrekken. Soms heel mooi, met de meest geweldige beelden in hun hoofd, soms totaal verkrampt. Dat vond ik zo fascinerend dat ik er intensief over ben gaan schrijven.”

Swerts: “Als ik je te veel analyseer, moet je het zeggen. Maar laat ons toch even een dissectie uitvoeren. In je nummers, en ook weer in dit gesprek, valt een triumfiraat van thema’s fel op. Vrouwen: heel sterk. Maar nooit duidelijk op welke manier. Is dat het verlangen naar die ene correcte vrouw of toch vooral de vrouw

Als een klapproos oorlogsgruwel, zo garneert een lied van pianist Jan Swerts de ‘Syrië 1212’-spot. Het heet ‘De doden die nog levend zijn’ en is opgedragen aan Stef Bos. ‘Hij heeft dat imago niet, maar ik vind hem heel erg rock-'n-roll’, zegt Swerts, voor hij Bos tot een biecht over drank, liefde en dood verleidt. **Lander Deweer**

ersatz voor de stilte’

als lustobject en jij als hond? Dat motief komt trouwens ook vaak terug in je teksten, de mens als hond. Ten tweede is er God: ook veel. Terwijl je je toch altijd als atheïst gepresenteerd hebt...”

Bos: “En dat ben ik ook, absoluut. Maar God is toch een fantastische metafoor? Luister naar Dylan, Cohen of Randy Newman en je merkt dat hun verhouding met God veel gemakkelijker is. In België en Nederland speelt er nog steeds een haat-liefdeverhouding met de kerk, daar moeten we dringend van af. De machtsstructuren rond religie zijn walgelijk, maar godsdienst is mijn metaforische taal die overall tussendoor kruipert.”

Swerts: “Voor ik het vergeet: ik moet je iets vragen van mijn zoon. Hij is vier en zo verslaafd aan jouw cd *De onderstroom*, met de Brelbewerking ‘De laatste trein’, dat ik het in de auto constant op repeat moet zetten. Ik moet zelfs omwegen nemen, tot hij dat ene liedje lang genoeg heeft gehoord. Anders wordt hij thuis erg lastig. Maar enkele weken geleden vroeg hij: ‘Papa, wat is dat eigenlijk, de onderstroom?’ Eerlijk gezegd wist ik het antwoord niet.”

Bos: “Wat een verrassende ontmoeting is dit, zeg. Die vraag heb ik nu nog nooit gekregen. De onderstroom is de onderstroom, toch? (*zwaigt*)”

“Toen ik dat nummer schreef, zat ik veel langs de Schelde in Antwerpen. Uren kon ik naar het water kijken. Je ziet het de ene kant op stromen, maar wat onder het wateroppervlak gebeurt is de wezenlijke richting. De schemering, wat jullie in het Vlaams zo mooi ‘valavond’ noemen, het moment tussen licht en donker, dat heb ik ook altijd heel fascinerend gevonden.

“Voor mij is de onderstroom dus datgene wat je niet ziet, maar toch bestaat. In het leven, maar ook in de muziek. Je kunt een nummer nog zo minutieus opbouwen, zoals Bach bijvoorbeeld, maar de essentie zit ‘m toch net in dat ene moment dat je het niet onder controle hebt. Die ene noot of die ene zin die er plots is.”

“Ze kunnen ons DNA tot in het kleinste detail analyseren, maar ook daaronder zal er weer iets zijn. Zo eeuwig als het heelal is, zo eeuwig is het ook naar binnen toe. Pas als je aan dat besef kunt overgeven, wordt het leven boeiend. Maar dan moet je de zwarte gal er wel bij nemen, natuurlijk.”

Swerts: “Ik zal het mijn zoon op die manier vertellen. Maar we zijn intussen redelijk ver van mijn vraag over het triumfiraat afgedwaald. De derde pijler die enorm opvalt is alcohol. Je zingt heel veel over drinken. Het is misschien een erg persoonlijke

vraag, maar kan het dat je in drank troost zoekt of zocht?”

Bos: “Mijn vrouw heeft het mij ook al gevraagd: waar komt dat toch vandaan? Ik weet het eerlijk gezegd zelf niet, want ik ben helemaal geen zware drinker. In mijn studenttijd in Antwerpen heb ik het Belgische bier in al zijn registers ontdekt, maar ik was toch meestal diegene die toekeek. ‘Wodka’ bijvoorbeeld is mijn observatie van een acteur in De Pallieter in Antwerpen. Wat Tom Waits ooit heeft gezegd: ‘Je moet kijken naar mensen die drinken, want als je zelf drinkt schrijf je geen woord meer.’”

“Er zijn natuurlijk periodes in mijn leven geweest dat ik er los in gesprongen ben, maar het werd nooit een gewoonte. Als het erop aankwam, was ik toch altijd Sancho Panza. Er stond altijd wel een Don Quichot naast mij die ik eerst voor gek verklaarde en uiteindelijk toch volgde. Ramses Shaffy is zo iemand geweest. Peter Van den Begin ook, in mijn Antwerpse periode. Ik ben dus altijd zeer nieuwsgierig geweest naar wat zich voorbij de grens bevond, maar tegelijk wou ik mezelf ook niet verliezen. Net op die rand kun je volgens mij het goddelijke zien. Drank is dus vooral een metafoor, een beeld voor loslaten.”

Swerts: “Wat mij bij jou ook altijd heeft gefascineerd, is de stilte. In het allereerste nummer van je allereerste cd zing je: ‘Niets is sterker dan de stilte. Niets heeft zo veel kracht als het zwijgen van de nacht.’ Daar geloof ik zelf ook heel hard in, volgens mij is muziek niet meer dan ersatz voor de stilte. Maar waarom heb je na dat eerste nummer dan nog al die platen gemaakt?”

Bos: (*lacht*) “Daar had ik nog nooit over nagedacht. Ik had gelijk mijn bek moeten houden (*lacht*). En mijn allereerste single heette ‘Is dit nu later’, terwijl ik nog niet eens begonnen was. Hoe ironisch. (*zwaigt*)”

“Een West-Afrikaan heeft het ooit heel mooi verwoord: muziek is het onderbreken van de stilte. Wij denken al te vaak dat het omgekeerd is.”

Swerts: “Klopt. Stilte is veel sterker dan muziek of woorden. Daarom heb ik zelf lang getwijfeld om mijn eerste plaat uit te brengen. Ik begreep maar niet wat de meerwaarde was om andere mensen met mijn muziek lastig te vallen. Ongetwijfeld heeft het te maken met narcisme en met de overtuiging dat je iets kunt veranderen. Maar opgaan in het niets vind ik tegelijk zo’n mooi idee. In ‘Schaduw in de nacht’ zing je het zelf: ‘En ik zit er ik staar en ik wou dat ik niemand was. Geen naam, geen leven, geen verleden.’”

Ik heb lang gedacht dat ik de hemel kon bestormen. Dat is nog altijd wel een beetje zo, maar anderzijds: het stelt allemaal geen bal voor
Stef Bos

Bos: “Jan, stop ermee. Alsjeblieft! (*lacht*) Het is de spijker op de kop, hoor. Maar een ‘waarom’ is er voor mij nooit geweest, het was gewoon noodzakelijk voor mijn overleven. Als ik terugdenk aan hoe ik mij vroeger een dichter waande, ‘s avonds laat naast een kaars zat te tikken op een oude Adler-typemachine die ik van mijn pa had gekregen. Wat een cliché! Beroerde teksten, man, je wilt ze niet lezen. En dan toch de pretentie hebben om ze naar Meulenhoff op te sturen...”

“Ik heb lang gedacht dat ik mezelf de eeuwigheid in kon schieten, dat ik de hemel kon bestormen. Dat speelt gelukkig nog altijd voor een deel, maar tegelijk beseft ik ook steeds meer dat het eigenlijk niets is. Het stelt geen bal voor.”

Swerts: “Nog een laatste, zeer concrete vraag misschien. Op je eerste platen had je een openlijk linkse signatuur, je nam duidelijk politieke stellingname. Jouw zin: ‘ik hoef niet eerst, ik ben geen volk’, tegen het Vlaams Blok, heb ik zelfs nog in mijn lessen politieke actua gebruikt. Maar de laatste jaren lijkt je steeds meer apolitiek geworden en heb je het zwaarder over Het Midden.”

Bos: “Ik kom uit een generatie, die van de jaren zeventig, waarbij je het op alle fronten kon vergeten als je niet links was. Wij hebben klas gehad van de hippies, maar zaten toch tussen wal en schip. Ik heb altijd mijn idealen willen doorgeven en die drang is er nog steeds, maar de politiek is de laatste jaren toch zo zuur geworden.”

“Ik denk dat politici vooral pragmatisch moeten zijn, want een vermenging van politiek en idealisme is gevaarlijk, maar ik mis tegenwoordig een oprecht idealistisch vertrekpunt. Behalve bij een paar extreme idioten zoals Geert Wilders misschien, mensen waarvan mijn opa vroeger zei: ‘Daar koop je aan de deur geen stofzuiger van.’ De politici van tegenwoordig, of ze nu links of rechts zijn, lijken gewoon geen fijne mensen. Ik zie heel weinig politici die het heilig vuur hebben, die een droom als vertrekpunt nemen en niet gewoon omwille van de eigen ijdelheid in de politiek stappen. Ik sta niet achter zijn ideeën, maar Bart De Wever moet zowat de enige zijn. Tot en met Verhofstadt heb ik steeds een idee gezien, ook al was het soms maar schijn, maar nu is het volgens mij vooral een competitie in ijdelheid geworden. Nonsens. Het is een zelfgecreëerd monster dat ons vroeg of laat zal opeten als we het niet snel de kop afhakken.”

En dan, plots, weerklinkt de stem van de zaalwachter: “Jongens, mag ik jullie vriendelijk vragen om stilaan aan afronden te denken?” Op de klok achter Stef Bos dansen de wijzers driftig voort. Bos’ oproep tot revolutie loopt op de klippen, maar niet alleen door tijdgebrek. “De mens is een dier dat altijd de weg van de minste weerstand zal kiezen”, prevelt Jan Swerts. Stef Bos lacht, klopt Swerts op de schouders, en zegt: “Kom, we zijn weg.”

De voorstelling In die donker met Stef Bos en de Zuid-Afrikaanse pianiste Ster is vanochtend 20/4 om 10u30 te zien in Leopoldsborg. Daarna in Oostkamp (24/4), Beveren (25/4), Heusden-Zolder (26/4) en Bellegem (27/4). Op donderdag 27 juni speelt Stef Bos samen met Frank Boeyin in het Antwerpse Rivierenhof.

Jan Swerts speelt vanavond tijdens de Record Store Day-avond in Vooruit in Gent.

Giften voor ‘Syrië 1212’ zijn welkom op het rekeningnummer BE19 0000 0000 1212.